

EALHAM, Chris

Anarchism and the city:

Revolution and counter-revolution in Barcelona, 1898-1937

Oakland, CA: AK Press, 2010, 263 p.

ISBN-13: 978-1-84935-012-9

Per a l'historiador britànic Chris Ealham, el camí realitzat des dels seus inicis en la recerca sobre el moviment anarquista a Barcelona ha estat «un inesperat viatge de descobriment de l'espai». Partint dels preceptes de la «història des de baix», d'E.P. Thompson, a principis de la dècada de 1990, Ealham investigava la història social i cultural de la classe treballadora de Barcelona durant la Segona República. El seu interès per les diferents dimensions del moviment anarquista a la ciutat el van portar a interessar-se cada cop més per la geografia urbana.

És possible que el període en què l'autor va residir a Barcelona mentre investigava tingui relació amb l'evolució de la seva recerca. I és que durant els anys en què Ealham entrevistava antics militants anarquistes, buidava arxius i revisava exhaustivament desenes de publicacions de la dècada de 1930, també fou testimoni dels canvis urbans que la ciutat experimentava com a resultat dels Jocs Olímpics de 1992. Ealham va defensar la seva tesi doctoral l'any 1995 a la Queen Mary, University of London, amb el títol *Policing the Recession: Unemployment, Social Protest and Law-and-Order in Republican Barcelona, 1930-1936*. L'any 2005, convenientment adaptada, l'editorial acadèmica Routledge la publicava en forma de llibre (*Class, Culture and Conflict in Barcelona 1898-1937*), si bé l'elevat preu de la reduïda edició en va limitar la difusió. Malgrat tot, el mateix any se'n va realitzar una traducció al castellà, que fou

publicada per l'editorial madrilenya Alianza (*La lucha por Barcelona, clase, cultura y conflicto 1898-1937*).

L'any 2010, va ser l'editorial col·lectiva AK Press qui va reeditar el llibre en llengua anglesa, amb un canvi significatiu al títol: *Anarchism and the city: Revolution and counter-revolution in Barcelona, 1898-1937*. La reedició internacional d'un llibre recent sobre la Barcelona revolucionària, profusament lloat per Paul Preston, contrasta amb el poc ressò acadèmic que l'obra ha tingut a Catalunya. Però és que les lluites urbanes de base dels primers quaranta anys del segle xx, entreteixides amb el moviment anarquista, han tingut un encaix difícil en la historiografia. En paraules de Josep Lluís Martín Ramos, els llibertaris han estat presentats durant dècades com el «dimoni interior» català per excel·lència¹. Potser és per això que un llibre com el de Chris Ealham esdevé políticament incorrecte.

Malgrat que s'adscriu a la història social en la tradició d'E.P. Thompson, des del principi del llibre, Ealham esmenta «les absències espacials d'algunes històries socials» i pretén contribuir a rectificar la «miopia espacial d'anàlisis prèvies sobre el passat espanyol». En aquest sentit, Ealham es reconeix influenciat per les paraules de José Luis Oyón, qui, l'any 1993, destacava «l'absència de perspectives socials sobre la ciutat a la historiografia espanyola». Cal recordar que el propi Oyón va publicar, l'any 2008, un llibre dedicat a la història socioespacial de la ciutat en el període d'entreguerres: *La quiebra de*

1. «Memòria històrica i demagògia. La doctrina dels dos dimonis a Catalunya». *L'Avenç*, 359: 36-43.

la ciutat popular (ressenyat a *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, número 52, 2008, p. 151-157).

Pel que fa a les fonts utilitzades per Ealham, a banda d'un minuciós buidatge de més de noranta fonts de premsa, destaca l'exhaustiva revisió de memòries personals. Quant a la recerca d'arxiu, Ealham se centra en l'Archivo Histórico Nacional (secció Guerra Civil i Ministeri de Governació), i també utilitza documents de l'Arxiu Municipal de l'Hospitalet de Llobregat. El recurs puntual als informes del cònsol general britànic a Barcelona, mitjançant l'arxiu del Foreign Office, marca un contrast interessant amb la visió mostrada per la premsa. Però sorprèn que no s'hagin inclòs a la recerca els abundants fons de la CNT a l'International Institute of Social History, si bé l'enfocament de l'obra, centrat més en les bases populars del sindicat que no pas en la burocràcia i els dirigents, pot justificar aquest fet.

El llibre comença amb un capítol dedicat a sintetitzar el desenvolupament urbà de Barcelona des de mitjan segle XIX fins a la dècada de 1920 («La creació de la ciutat dividida»). Per Ealham, els utòpics plantejaments de reforma de les elits urbanes del segle XIX van esdevenir «malsons distòpics», i cap al 1920, les diferències socials «s'havien gravat a l'espai». La ciutat, per l'autor, s'havia partit en dues: d'una banda, els opulents barris de la burgesia i, de l'altra, els barris proletaris, el creixent barraquisme i les Cases Barates. Al capítol següent («Delineant la ciutat proletària»), s'hi analitza la vida dels districtes obrers i l'organització de respostes col·lectives a les carencies socials fins al final de la dictadura de Primo de Rivera. Per Ealham, el sindicalisme anarquista s'ententeix i arrela en aquestes estructures de solidaritat davant de problemes com els creixents preus de l'habitatge i dels aliments.

Al tercer capítol («El naixement de la ciutat republicana»), s'hi jutgen amb

duresa les polítiques urbanes de la Segona República, considerades un simple vernís a les pràctiques repressives que s'havien realitzat durant la dictadura. Ealham destaca la manca de control dels lloguers i el fracàs republicà per redreçar el problema de l'habitatge. Els programes d'enderrocament de barraques es mostren com un militarisme espacial similar al del règim anterior. D'aquesta manera, la percepció que molts obrers tenien de la República va esdevenir tan negativa com la del règim anterior. Malgrat tot, al quart capítol («La ciutat proletària i la Segona República»), Ealham mostra el suport que la CNT va donar inicialment al règim republicà. El final de la dictadura i la legalització del sindicat van donar grans esperances a la classe treballadora, però aviat la repressió de les nombroses vagues plantejades a l'estiu de 1931, entre d'altres conflictes, va contribuir a radicalitzar les bases de la CNT, i els anarcosindicalistes van començar a ser desplaçats pels militants més radicals.

El cinquè capítol («La lluita per la supervivència») aborda les diferents estratègies de lluita urbana que rebien el suport de la CNT, entre les quals destaca la vaga de lloguers. Ealham planteja que la repressió d'aquestes lluites col·lectives de base va propiciar una espiral de radicalització que es tracta més profundament en el sisè capítol («Anarquisme militaritzat, 1932-1936»). Aquí es valoren les insurreccions antirepublicanes de 1932 i 1933, així com la militarització progressiva de la CNT un cop marginat el sector anarcosindicalista. Paral·lelament a la important crisi d'afiliació soferta pel sindicat, Ealham explica la implicació dels grups paramilitars en els conflictes industrials, així com el finançament del moviment sindical a través de les expropiacions.

Al setè capítol («Batalles culturals: classe i criminalitat»), s'hi contraposen les concepcions culturals i morals de les

elits socials i econòmiques amb les de la ciutat obrera, bàsicament a partir de l'anàlisi del discurs publicat a la premsa. A més, l'autor explica l'irrefutable balanç negatiu de la «gimnàstica revolucionària», el final de l'ús tàctic de les expropiacions i la reunificació de la CNT. Finalment, en el vuitè i darrer capítol («Una revolució apolítica: anarquisme, revolució i guerra civil»), s'hi tracta l'esclat de la guerra i l'actuació de la CNT en la revolució. Ealham distingeix entre l'actuació dels líders anarquistes, que es van comprometre a col·laborar amb els polítics, i la revolució duta a terme per les bases, que van ocupar els carrers i van col·lectivitzar centenars d'empreses. L'autor interpreta les barricades com una eina espacial de la xarxa de comitès locals, i no dubta a valorar la violència anticlerical en termes de «creació destructiva». El llibre acaba amb la narració dels Fets de Maig l'any 1937 i l'expulsió dels anarquistes del govern i dels carrers, amb el desmantellament de les barricades.

En definitiva, juntament amb l'obra de José Luis Oyón, el llibre d'Ealham suposa un nou pas per combatre la falta d'atenció a la geografia que ha caracteritzat la tradició marxista de la història social. Els geògrafs urbans possiblement trobaran a l'obra d'Ealham simplificacions que s'aborden amb més rigor i amplitud de fonts a obres com ara *La quiebra de la ciudad popular*. I els historiadors polemitzaran amb els planteja-

ments tan radicals d'Ealham, especialment amb la qüestió de la violència. Però tots aquells que s'aproximen a la història de Barcelona animats per l'interès en la combativa ciutat del primer terç del segle XX, trobaran a *Anarchism and the city* una crònica apassionada i multi-dimensional de l'obrerisme anarquista, on els aspectes geogràfics de la història reben una atenció similar als socials i culturals. A més, davant d'algunes de les protestes populars de la dècada de 1930, esdevé inevitable la comparació amb les mobilitzacions actuals en el marc de la crisi econòmica. Al cap i a la fi, inicialment, la tesi doctoral d'Ealham se centrava en les respostes socials a la recessió econòmica de la dècada de 1930 a Barcelona. Segui en la importància atorgada a l'ocupació d'espais públics, a les vagues de lloguers o a les actuacions col·lectives per real·lotjar famílies desnonades, les similituds amb les protestes actuals esdevenen significatives. I és que en bona part es tracta de lluites per l'espai. Com el propi autor destacava en una entrevista, potser els historiadors obliden de vegades que el passat existeix més en l'espai que en el temps¹.

Santiago Gorostiza

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia
sgorostiza@gmail.com

1. Entrevista de Txema Bofill amb Chris Ealham, 25 de maig de 2010, <http://blocs.mesvilaweb.cat/node/view/id/168913>.